

Семененко Крістіна Анатоліївна
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право власності охороняється Конституцією України та міжнародними актами, такими як Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Протокол 1 до Європейської Конвенції з прав людини тощо.

Війна принесла за собою багато змін, прикращень та страждань у звичне життя людей. Потреба в захисті інтересів суспільства та держави спричинила ряд змін до законодавства, обмеження певних прав людини, гарантованих Конституцією України. Відповідно до ст. 41 Конституції право приватної власності визнається непорушним, проте далі зазначається, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності допускається в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації Президент України видав указ №64 «Про введення воєнного стану в Україні», тому, відповідно до Закону № 4765-VI, запрацював механізм вилучення та відчуження майна у державну власність.

Останні зміни до законодавства, правовий режим воєнного стану та насамперед війна спричинили наступні порушення права власності:

1. примусове відчуження майна;
2. суттєве пошкодження чи знищення майна;
3. перешкоди для укладання договору купівлі-продажу;
4. вилучення майна у осіб, які підтримують військову агресію Російської Федерації.

Перш за все слід відмежовувати схожі поняття: *вилучення майна* – застосовується тільки щодо майна державної власності; *безоплатна передача майна* – щодо об'єктів комунальної та приватної власності, які передаються добровільно, та *примусове відчуження* – щодо майна, яке перебуває у приватній чи комунальній власності і відчужується без доброї волі колишнього власника. Саме за примусового відчуження виникає право повного відшкодування вартості такого майна державою або повернення його після припинення воєнного стану.

Примусове відчуження (реквізиція) на користь держави застосовується щодо будь-якого індивідуально визначеного майна – як рухомого, так і нерухомого, яке перебуває у приватній або комунальній власності. Законом № 4765-VI передбачено попереднє або наступне повне відшкодування вартості такого майна (з пріоритетом попереднього). Рішення про відчуження майна приймається військовим командуванням, укладається акт про примусове відчуження, до якого додається документ, що містить висновок про вартість майна на момент проведення його оцінки[1].

Безсумнівно, таке втручання у право власності має виправдану мету – захист держави та забезпечення безпеки громадян, проте, на нашу думку, існує ряд проблем. *По-перше*, примусове відчуження майна є порушенням прав, гарантованих Конституцією, та вкрай радикальним заходом, адже враховується тільки воля набувача майна в особі держави, тому слід дотримуватись справедливої рівноваги між вимогами загального інтересу суспільства та захисту фундаментальних прав осіб (рішення ЄСПЛ від 13.09.2005 р. у справі «Іванова проти України»). Також слід деталізувати ряд критеріїв, за якими певні речі не підлягають примусовому відчуженню, наприклад якщо майно є головним знаряддям праці, тому за його відсутності власник залишиться без засобів для існування. *По-друге*, під час реквізиції, крім права власності, можуть припинятися й інші цивільні права, наприклад якщо відчужуване майно є предметом застави. В таких випадках держава відшкодовує збитки, завдані заставодержателю відповідно до ч. 2 ст. 57 ЗУ «Про заставу». *По-третє*, повернення відчуженого майна колишньому власникові відбувається лише за пред'явлення позовної вимоги у судовому порядку. Тобто можливі ситуації, коли воєнний стан припиняється, відчужене майно збережено, а колишній власник тривалий час (до п'яти років після скасування воєнного стану) не отримує ні відшкодування, ні повернення майна у свою власність, поки не ініціює позов. В даній ситуації вважаємо за доцільне запровадити автоматичне негайне повернення відчуженого майна після припинення воєнного стану, за умови що відшкодування вартості ще не відбулося, а майно не зазнало суттєвих погіршень якості.

Наступним порушенням права приватної власності є пошкодження чи знищення майна внаслідок бойових дій. На жаль, лише за перший місяць війни в Україні пошкоджено понад 4000 житлових будинків. Оскільки страхування майна не допомагає в таких ситуаціях

(страхові компанії зазвичай відносять війну та збитки, що нею спричинені, до форс-мажорних обставин), тому єдиною надією є компенсація від держави. Власник пошкодженого житлового будинку чи квартири може подати заявку на відшкодування збитків через додаток «Дія» або безпосередньо звернутися до органів місцевого самоврядування [2]. Суттєвим недоліком є те, що заявку на компенсацію може подати лише громадянин України, зареєструвати пошкодження рухомого майна чи нежитлових приміщень поки що неможливо, а власне механізм призначення та виплати компенсації відсутній, адже відповідний законопроект нині перебуває на розгляді Верховної Ради України.

Щодо укладання договору купівлі-продажу нерухомого майна, постає проблема неможливості внесення даних до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно і, як наслідок, неможливість завершення угоди та набуття права власності покупцем. В такому випадку сторони правочину на власний ризик можуть погодити певні механізми, за яких продавець одержує кошти за нерухомість (чи її частину) та зобов'язується оформити договір купівлі-продажу, як тільки роботу Реєстру буде відновлено. Ще однією особливістю є заборона нотаріального посвідчення правочинів на території України за участю громадян Російської Федерації (винятком є ті особи, які перебувають в Україні на законних підставах).

Новелою вітчизняного законодавства також стало вилучення майна у осіб, які підтримують військову агресію Російської Федерації чи є її резидентами. Попри значну критику, закон №7194 має чіткі критерії щодо кола осіб, на яких поширюється дана санкція, тому дозволить поповнювати бюджет України за рахунок активів ворога.

Отже, ми можемо зробити висновок, що війна спричинила суттєві порушення права приватної власності на території України, проте існують дієві правові механізми виходу із ситуацій, що склалися, а законодавство постійно оновлюється, щоб врегулювати актуальні для сьогодення проблеми.

Список використаних джерел

1. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення – 28.05. 2022 року).

2. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення – 27.05.2022 року).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гонгало Р. Ф.

Шевчук Ірина Олегівна

студентка 3-го курсу

*Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту
Національного університету «Одеська морська академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно сімейного кодексу України шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, який зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [1]. Порядок такої державної реєстрації регулюється Сімейним кодексом України, а саме статтею 14 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 року [2]. Але на жаль, зараз в нашій країні, цей інститут зазнав змін. 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, набув чинності Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», який передбачає деякі зміни у різних сферах життя.

Що стосується нашого питання, то 7 березня 2022 року КМУ постановив про «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану», цей документ містить зміни у процес реєстрації шлюбу саме в умовах війни.

Перш за все, встановлено, що на період воєнного стану реєстрація шлюбу може відбуватися відділами державної реєстрації актів цивільного стану без особистої присутності нареченого (нареченої), якщо він (вона) є:

- військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвар-